

ITTHON LENNI

ANDRÁS SÁNDOR

(Beszélgetőtárs Tar Ferenc)

- Te is, mint sokan mások 1956-ban kerültél Nyugatra. Hogyan telt előtte az életed?

- 1934-ben születtem. Apám családja hódmezővásárhelyi, elég sok időt töltöttem ott, gyerekkoromhoz nagyon hozzátartozik. Orosházán volt egy nagybátyám, nála szintén sokat voltam. Egy gépműhelye volt, sőt egy Erika írógépe is. Budán a Mátyás király gimnáziumba jártam. Itt érettségiztem 1952-ben. 1956. júniusában magyarból államvizsgáztam az egyetemen. Akkor már írtam, és tulajdonképpen szabadúszó szerettem volna lenni. Eszem ágában sem volt, hogy egyetemi tanár legyek. Benne voltam a fiatal írók munkaközösségében, nagyon jó társaság volt. (Tagja volt többek között Abody Béla, Ancsel Éva is, aki akkor még irodalommal foglalkozott.) Még gimnazista voltam, amikor ide bekerültem. Aztán, 56-ban én már végeztem, de amikor jött a forradalom bementem az egyetemre, s mert Gömöri Gyurka volt az Egyetemi Ifjúság szerkesztője, oda kerültem. Aztán átmentem az Igazsághoz.

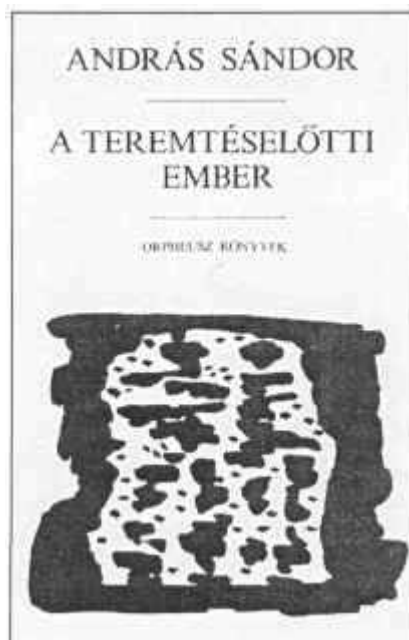
Az Egyetemi Forradalmi Diákbizottság november 17-én küldött egy négy tagú delegációt Nyugatra, amelynek én is tagja voltam. Így kerültem ki. Igazából nem akartam kintmaradni. Előtte sokat gondolkodtam azon, hogy jó lenne pár hónapra kiszökni, aztán visszajönni. Izgatott a nagyobb világ. De ebben az esetben nem erről volt szó. Az volt a megbízatásunk (még megvan a megbízólevelem az Egyetemi Diákbizottságtól), hogy szervezzünk egy konferenciát, ahol elítélik az orosz bevonulást. Bécsbe mentünk, és úgy volt, hogy onnan fogunk visszajönni két héten belül - ez volt az elképzelés. Ez nem ment, mert az osztrákok politikailag semlegesek voltak, és nem voltak hajlandók semmiféle politikai demonstrációba belemenni. Így oda kellett menni, ahol ezt meg lehet csinálni. Valaki mondta, hogy Oxfordban nagyon lelkesek a diákok, így kerültünk Angliába. Ott valóban összegyűjtöttek az oxfordi diákok nekünk pénzt. (Akkor már ketten maradtunk.) Hollandiába, Leidenbe utaztunk. Ott volt a nemzeti diákszövetségek ún. szervezői kársága. Kiderült, ők sem hajlandók segíteni, mert nem foglalkoznak politikával. December 10-e körül megtudtuk, hogy otthon a Diákbizottság tagjait letartóztatták - s akkor már nem volt értelme visszajönni.

Így maradtunk kint. Én úgy döntöttem, hogy miután nem tudtam egy szót sem angolul - Gömöri tudott, mert ő Sárospatakra járt - megtanulok angolul, és rendszeresen németül, mert németül sem tudtam rendszeresen, esetleg tanulok egy kicsit franciául, utána pedig visszajövök. De Oxfordban maradtam, ott szereztem egy magister diplomát - ez középfokú diploma. Szabó Zoltánnal barátkoztam össze, haláláig tartott a kapcsolatunk. Ő csinált egy Magyar Szó című újságot 57 elején, ennek lettem a szerkesztője. Volt aztán a magyar írók szövetsége, amelyben Gömöri, Krassó Miklós és én dolgoztunk. Benne voltam az Irodalmi Újságban is, amikor még Londonban volt. Amikor Londonból átkerült Párizsba, akkor már nem. Aztán volt egy Eszmélet című újság, amibe szintén dolgoztam. Oxfordban harmincketten voltunk, ez a csoport elég erős és lelkes volt. Ha kellett valami tiltakozás, meg tudtuk szervezni az embereket. 1961-ben végeztem, németet tanultam Oxfordban.

A tanulmányaim befejezése után szerettem volna visszatérni Magyarországra. De anyám nagyon erősködött, hogy ne menjek vissza. (Ugyanis 56 után ő öcsémrel és a nevelőapámmal Amerikába ment.)

ANDRÁS SÁNDOR (1934-): az Egyesült Államokban élő magyar költő. A Szegedi Tudományegyetemen végzett 1956-ban, s ugyanezen évben hagyta el Magyarországot. 1967-ben doktorált az USA-ban, német-irodalomból. Tanított a kaliforniai Berkley-ben és a Harvard Egyetemen, Washingtonban. 1981-től az Arkanum című irodalmi folyóirat egyik szerkesztője.

Válogatott kötetének címlapja

Előadás közben

A professzorom elintézte, hogy Princetonba kerüljek. Egy évig tanultam Amerikában. Majd 30 kemény dollárral a zsebemben visszakerültem, és elmentem egy gyárba dolgozni, éjszakai műszakba. Közben a professzorom ki akarta adni a disszertációm, így a gyári munka mellett azon dolgoztam. Egy alkalommal aztán elütött az autó. Eltört a medencecsontom, bekerültem a kórházba. És amikor ott feküdtem az ágyon eldöntöttem, hogy visszamegyek az egyetemre dolgozni, ott mégis csak van 3-3,5 hónap szabadságom, amikor írni tudok. A kórház után a BBC-hez kerültem. Közben megpályáztam egy német ösztöndíjat, német filozófiát tanulni Münchenbe, amit megkaptam. Fél év után kerültem a londoni rádiótól Németországba. Münchenben voltam egy évig. Itt borzalmas tél volt. Eldöntöttem, hogy nem kell több tél - így kerültem Kaliforniába. Ott doktoráltam. Összesen egy évet voltam Los Angelesben. Tanítottam magyar nyelv és irodalmat Berkeley-ben. Igazából nem magyart, hanem németet akartam tanítani. Megjelent Heinérol a könyvem, az a címe, hogy Istenek száműzetésben. Akkor költöztem Washingtonba, azóta ott tanítok német irodalmat, évek óta professzor vagyok. De az elmúlt 10-15 évben inkább szövegelmélettel, filmesztétikával foglalkoztam.

1981-től elindítottuk négyen az Arkánium című folyóiratot Bakucz Józseffel, Kemenes Géfin Lászlóval és Vitéz Györggyel. Ez rettenetesen jó volt.

Kemenes Géfin Lászlóval

1970-ben kijött egy kötetem Londonban. Mindig európainak éreztem magamat, azt hiszem az is maradtam. Mivel a kötetnek nem volt semmi visszhangja, nem írtam vagy nyolc évig. A házasságom is elromlott. És ebben az állapotban akadtunk össze négyen Amerikában. Bakucz New Yorkban, Bostonban Kemenes Géfin, Vitéz György Montréalban.

- Később Nemesvitán vettem egy házat.

- 1973-ban jöttem először vissza, rövid ideig, egy héttől tíz napig voltam itthon. Azt kell, hogy mondjam, hogy megszakadt a kapcsolatom a régi barátokkal. Ennek bizonyára az idő és a távolság mellett pszichológiai okai is vannak. 1989-ben, amikor újra visszajöttem, inkább azokkal tartottam a kapcsolatot, akikkel kint ismerkedtem meg: Mészöly Miklós, Jovánovics György, Konrád György (vele az egyetemen egy évfolyamon voltam.) '89-ben csak egy hétre jöttem a Nagy Imre temetésre. 1990-ben szabad évem volt az egyetemen, és akkor a feleségemmel (második feleségem, amerikai és antropológus) és a kislánnyal eljöttünk egy évre Budapestre. Akkor én úgy jöttem haza, hogy amikor visszamegyek, legyen egy lakáskulcsom. Arra nem volt pénzem, hogy Pesten vagy Budán vegyek lakást. Aztán valahogy elkerül-

tem Nemesvitára - nagyon megtetszett, ott vettem egy házat, azóta is nagyon szeretem. Az elmúlt öt évben kb. két évet itthon töltöttem. Kaptam egy nyolchónapos ösztöndíjat Szabó Zoltán kéziratának rendezésére, amiből könyv is született.

○

András Sándor munkái

Istenek száműzetésben (1968.) Rohanó oázis (1970, London) Mondolatok (1981, London) A teremtés előtti ember (1993, Budapest) Szabó Zoltán összegyűjtött munkái (Szerk. 1993.) Heidegger és a szent (1994., Budapest)

Az időbeosztásom változni fog, mert Washingtonban ez lesz az utolsó év, amit végigtanítok, jövőre elmegyek korai nyugdíjba. (Amerikában 62 év a korai nyugdíj.) Az évnek a felét, vagy kétharmadát itthon fogom tölteni. Nagyon nagy probléma ez nekem. Mindenkinek, akinek nem magyar a felesége és gyereke van, sok problémát vet fel. Azt szoktam mondani: az oroszok kétszer toltak ki velem, egyszer amikor bejöttek, másodszor amikor kimentek. Ténylegesen egész életemet megváltoztatták. 1996-ban már csak kert miatt is szeretnék itthon lenni, nemcsak gondozni, hanem szüretelni is. Szüretelni!

(A beszélgetés 1995. augusztusában készült a keszthelyi Hotel Abbázia kertjében - GERENCSÉR FERENC fotóival.)